

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีส่งผลให้ประชากร เศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็ว ทำให้ทุกชีวิตจาก ทุกส่วนของโลกกำลังเดินเข้าสู่ชีวิตสากล กล่าวคือชีวิตมนุษย์ในสังคมไทยที่เคยมีลักษณะ เป็น ครอบครัวใหญ่หรือครอบครัวขยาย มีความสัมพันธ์แบบง่าย ๆ เรียบ ๆ ตรงไปตรงมา ก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่ความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนมากขึ้น และในเวลาเดียวกันกำลังมีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบเกษตรกรรมออกไป ซึ่งวิจิตร ศรีสะอ้าน (2535) กล่าวว่าสังคมไทยกำลังก้าวไปสู่ สังคมอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries = NICs) อย่างค่อนข้าง ชัดเจน จึงทำให้วิถีชีวิตในสังคมทั้งในระดับส่วนบุคคลและส่วนรวมมีการเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม มากขึ้น ความเป็นอยู่ที่ต้องแข่งขันกันสูง มีความผูกพันกับปัจจุบันและอนาคตมากกว่าอดีต การ โยกย้ายถิ่นฐานทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม บทบาทของสถาบันสังคมก็เปลี่ยนแปลง ตาม (สาส์น เพ็ญศิริ, 2536) และในขณะเดียวกันโครงสร้างของประชากรวัยสูงอายุมีจำนวน เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ประกอบ กับการศึกษาที่ดีขึ้น คนไทยจึงมีอายุยืนขึ้นตามลำดับ

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่าน ๆ มานั้น รัฐบาลสามารถพัฒนา ประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าได้ผลเป็นที่น่าพึงพอใจสำหรับการขยายตัวและการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ แต่มีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของประชากรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เนื่องจากค่าครองชีพสูงขึ้น รายได้ไม่ได้สัดส่วนกับรายจ่าย ทำให้ครอบครัวแบกรับเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าสังคมไทยจะให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุก็ตาม ดังที่ศิริวรรณ ศิริบุญ (2531) กล่าวว่า ค่านิยมของสังคมไทยจะสั่งสอนให้บุตรหลานกตัญญูรู้คุณบิดามารดาและผู้ใหญ่ แต่ภาวะทางเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปไม่เอื้อให้คนรุ่นใหม่ประพฤติปฏิบัติ จึง เป็นเหตุให้คนวัยแรงงานจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และประสบการณ์จากแหล่งความรู้อื่น ๆ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์มากกว่าการ

เรียนรู้อายุสูงอายุหรือบรรพบุรุษ จึงทำให้บทบาทของผู้เยาว์กับผู้อาวุโสต้องห่างเหินออกไป บทบาทของผู้สูงอายุที่เคยเป็นที่ปรึกษาทางครอบครัวและสังคมก็ลดลง โอกาสที่ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ให้อยู่โดดเดี่ยวจึงมีมากขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดเวลา คนสูงอายุจึงกลายเป็นกลุ่มคนที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญลดลง และขณะเดียวกัน นีรลิตส์ คำนวนศิลป์ และคณะ (2523) ได้กล่าวเกี่ยวกับการเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ว่า ทำให้ระบบครอบครัวเปลี่ยนจากโครงสร้างแบบขยายมาเป็นโครงสร้างแบบเดี่ยวที่ประกอบด้วยคนเพียงสองช่วงอายุ คือคู่สมรสและบุตรเท่านั้น จึงทำให้คุณค่าและบทบาทของผู้สูงอายุถูกลดลงไป

ประเทศไทยเพิ่งจะให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุเมื่อปลายปี 2524 เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีวิญญูคติที่ทรงคุณค่าแก่สังคม สามารถสืบทอดมรดกทางสังคมวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นหลัง (วราภรณ์ แสงวัชร, 2537) และในขณะเดียวกัน โครงสร้างกลุ่มอายุของประชากรเปลี่ยนไปโดยมีวัยเด็กลดลง แต่ประชากรวัยหนุ่มสาว วัยกลางคน และวัยสูงอายุเพิ่มขึ้น ซึ่งมีสัดส่วนดังนี้คือ วัยเด็ก (อายุ 0-14 ปี) ลดลงเหลือประมาณร้อยละ 33.00 วัยหนุ่มสาวและวัยกลางคน (15-59 ปี) เพิ่มขึ้นร้อยละ 61.00 และวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.2 เป็นร้อยละ 7.00 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2535)

จากการที่ประชากรกลุ่มเป้าหมายจะเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอนทั้งในด้านจำนวนและสัดส่วนต่อประชากรทั้งหมด ดังปรากฏจากรายงานของมาลินี วงษ์สิทธิ์ (2528) ที่แสดงตัวเลขให้เห็นถึงจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องคือจาก 1.6 ล้านคนในปี 2513 เป็น 2.4 ล้านคนในปี 2523 หรือจากร้อยละ 4.7 เป็น 5.0 และจากรายงานของกรมประชาสงเคราะห์ ได้ให้ตัวเลขจำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยว่าในปี พ.ศ. 2525 มีจำนวนผู้สูงอายุประมาณ 2.5 ล้านคน ในปี 2529 เพิ่มขึ้นเป็น 3.0 ล้านคน ในปี 2531 เพิ่มขึ้นเป็น 3.2 ล้านคน ในปี 2533 เพิ่มขึ้นเป็น 3.4 ล้าน หรือร้อยละ 6.10 ถ้าคาดประมาณไปอีกถึงปี 2543 (ค.ศ. 2000) ประเทศไทยจะมีประชากรสูงอายุประมาณ 4.8 ล้านคน หรือร้อยละ 7.54 และถ้าคาดประมาณไปถึงปี 2558 จะสูงขึ้นกว่า 2 เท่า จาก พ.ศ. 2533 คือ ประมาณ 8.0 ล้านคน หรือร้อยละ 10.90 ของประชากรทั้งหมดในเวลานั้น ซึ่งคาดว่าประมาณ 73 ล้านคน (กรมประชาสงเคราะห์, 2536)

จากตัวเลขดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มโครงสร้างของประชากรผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะของผู้สูงอายุ (Aging Population) โดยที่มีฐานปิรามิดประชากรวัยเด็กจะแคบเข้า ส่วนยอดปิรามิดประชากรซึ่งเป็นผู้สูงอายุจะขยายใหญ่ขึ้น คล้ายกับโครงสร้างประชากรของประเทศต่าง ๆ ที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สวีเดน อังกฤษ และญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งกลุ่มประเทศเหล่านี้จะมีจำนวนประชากรวัยสูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (คณะทำงานคาดประมาณประชากร, 2529) และสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2538) ได้เปรียบเทียบโครงสร้างด้านอายุของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2543 กับประเทศเพื่อนบ้านที่ใกล้เคียงอย่างชัดเจนว่า พีระมิดจำนวนประชากรไทยที่อยู่ในวัยแรงงาน (อายุ 15-64 ปี) จะมีจำนวนและสัดส่วนสูงขึ้นพีระมิดส่วนนี้จะขยายใหญ่ ในขณะที่เดียวกันประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม พีระมิดที่ใหญ่จะอยู่ในวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) นั้นย่อมแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีปัญหาเรื่องการแบกรับภาระของกลุ่มผู้สูงอายุ และในขณะเดียวกันประเทศเพื่อนบ้านมีปัญหามาแบกรับภาระในการเลี้ยงดูประชากรวัยเด็ก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 1

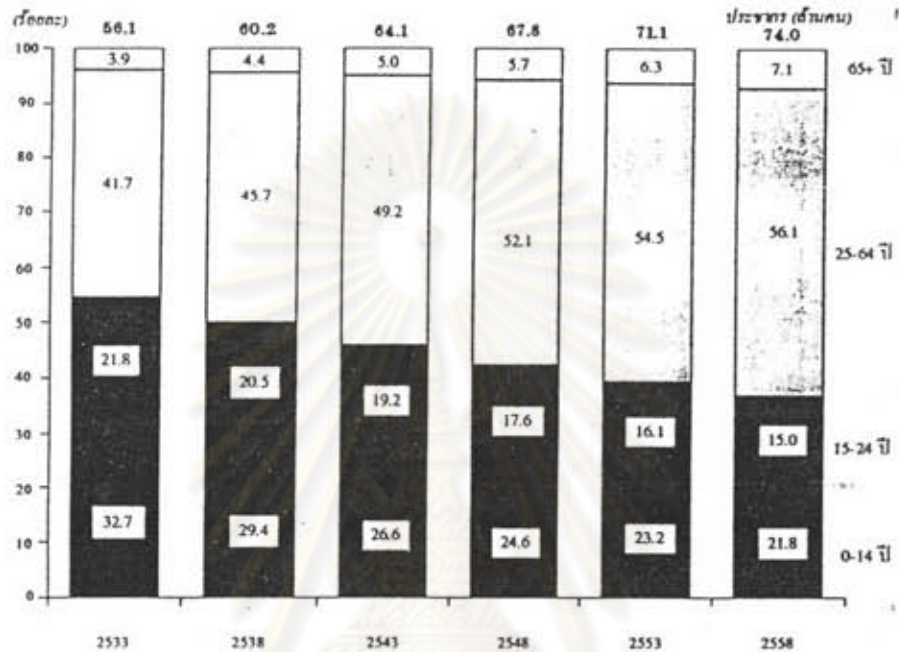
พระมิตประชากรของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

ที่มาของข้อมูล : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538

ข้อมูลสถิติต่อไปนี้แสดงให้เห็นถึงการกระจายตัวด้านอายุประชากรในช่วง พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2558 จะเห็นว่าโครงสร้างประชากรของประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงอย่างมาก สัดส่วนประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ให้อัตราส่วนการนั่งชิงวัยชราเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ

ตารางที่ 1 การกระจายตัวด้านอายุของประชากรของประเทศไทย
ในช่วงปี พ.ศ. 2533-ปี พ.ศ. 2558

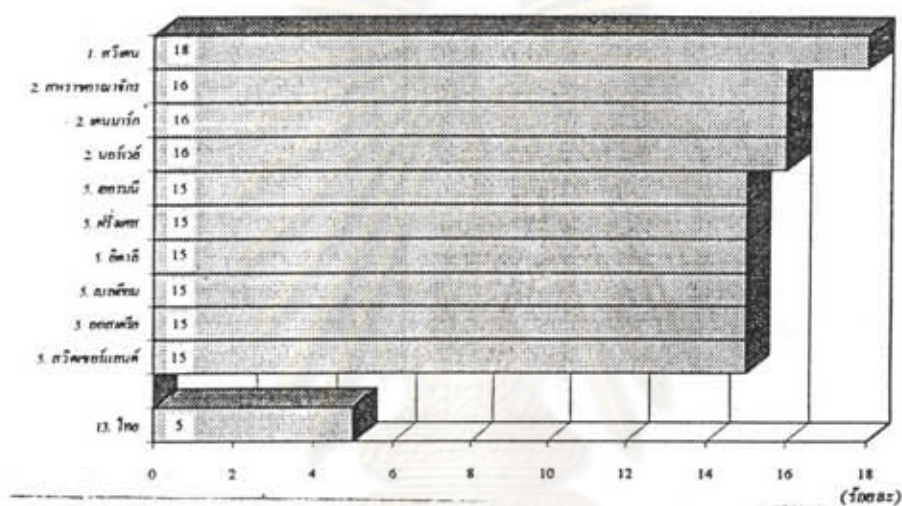

ที่มาของข้อมูล : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538

จากรายงานการประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย เมื่อปี พ.ศ. 2525 ที่ประชุมได้สรุปปัญหาจากการเพิ่มประชากรผู้สูงอายุไว้สองปัญหาใหญ่ ๆ คือ ปัญหาแรกเป็นปัญหาด้านสุขภาพและปัญหาด้านจิตใจที่เกิดจากตัวผู้สูงอายุเอง ซึ่งสาเหตุมาจากสภาพร่างกายมีความเสื่อมถอยลงและการไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่วนปัญหาที่สองจะเป็นปัญหาที่กระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยส่วนรวม ในรูปของการออมและการลงทุนในระดับประเทศ โดยที่ประชากรวัยแรงงานจะต้องรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุมากขึ้น (กรมการแพทย์, 2525) และกลางปี พ.ศ. 2537 โลกมีประชากรวัยสูงอายุประมาณ 336 ล้านคน หรือร้อยละ 6 ของประชากรโลก ประเทศสวีเดนเป็นประเทศที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุสูงสุดในโลก คือร้อยละ 18 รองลงไปได้แก่ประเทศเดนมาร์ก นอร์เวย์ ร้อยละ 16 และประเทศเยอรมันนี

ฝรั่งเศส อิตาลี เบลเยียม ออสเตรเลีย และสวีเดนแลนด์ (ร้อยละ 15) จะเห็นว่าประชากรวัยสูงอายุสูงที่สุด 10 อันดับแรกนั้นล้วนเป็นประเทศอุตสาหกรรม และประเทศไทยก็กำลังก้าวเข้าสู่ประเทศอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน (สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538)

ตารางที่ 2 สัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุของประเทศต่าง ๆ และประเทศไทย

ที่มาของข้อมูล : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2538

เป็นที่ตระหนักว่าหากจำนวนผู้สูงอายุมีเพิ่มมากขึ้นเท่าใด อัตราการแบกรับของรัฐจะต้องเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย พร้อมทั้งปัญหาที่สำคัญจะตามมาคือกลุ่มแรงงานจะต้องแบกรับภาระในการเลี้ยงดูประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นทั้งจำนวนและสัดส่วน รัฐบาลจึงควรจะต้องรีบดำเนินการอย่างจริงจังในการจัดการแก้ปัญหาแก่ปัญหาผู้สูงอายุก่อนที่จะเป็นปัญหาใหญ่ โดยการจัดบริการโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้สูงอายุทั้งในด้านการใช้ประโยชน์จากแรงงานผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น และการใช้บริการที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุ ตลอดจนการนำเอาผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทเพื่อการพัฒนาประเทศ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2535)

ในเวลาเดียวกัน การเกษียณอายุราชการหรือการออกจากงานประจำของผู้สูงอายุย่อมทำให้สถานภาพและบทบาทที่เคยมีอยู่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นการสูญเสียบทบาทที่สำคัญที่สุด

ในชีวิต สังคมเริ่มแคบทำให้มีเวลาว่างมากขึ้น แม้แต่คนในครอบครัวก็ให้ความสำคัญน้อยลง อาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในตนเอง ทำให้ชีวิตไร้สุข การมีกิจกรรมต่าง ๆ ทางการศึกษา ในลักษณะรวมกลุ่มสัมพันธ์ในวัยเดียวกัน เช่นการศึกษาเสริมปัญญาในสิ่งที่สนใจและอยากจะศึกษาเพิ่มเติม การท่องเที่ยวทัศนศึกษาไปตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ หรือการมีงานอดิเรกทำ จะทำให้คลายกังวลและมีความสุขมากขึ้น ผู้สูงอายุยังสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่ง อาร์คอฟ (Akoff, 1968) กล่าวว่า ผู้สูงอายุเมื่อเผชิญกับการสูญเสีย ถ้าไม่มีบทบาทหรือกิจกรรมอื่นใดมาทดแทนนานวันเข้าก็จะเกิดปัญหาด้านจิตใจและอารมณ์มากขึ้น มักมองโลกในแง่ร้าย สิ้นหวัง และซึมเศร้า อาจเป็นสาเหตุในโรคจิตในวัยชราได้ เช่นเดียวกันกับรอบบ์ (Robb, 1984) ที่ว่า การจัดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ จะทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในทางสังคมอยู่ ย่อมทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและทฤษฎีดังกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับทฤษฎีของแบโรและสมิธ (Barrow and Smith, 1979) ที่เชื่อว่า กิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญของมนุษย์ทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะในวัยผู้สูงอายุ ทั้งนี้เนื่องจากว่าบทบาทที่ดีทางสังคม (Social well-being) ของผู้สูงอายุย่อมจะขึ้นอยู่กับความคล่องแคล่วที่ยังคงอยู่ในทัศนะของตนเอง (Self conception) และการมีส่วนร่วมในสังคม

เจก ธนะศิริ (2528) ได้กล่าวถึงผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการทั้งประเทศไทยว่า ส่วนมากจะเกิดอาการเหงาและหดหู่ ว้าเหว่ เกิดความเครียด ความวิตกกังวลในใจ ทำให้เบื่อชีวิต เป็นผลให้สุขภาพกาย สุขภาพจิต และสติปัญญาเสื่อมโทรม โดยเฉพาะผู้ที่เคยดำรงอยู่ในตำแหน่งใหญ่โต โดยเฉลี่ยตายเมื่ออายุ 65 ปี ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่ปลดเกษียณแล้วยังมีความต้องการกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกิจกรรมทางการศึกษา อยากจะใช้เวลาว่างที่มีอยู่ศึกษาเรื่องที่ตนสนใจ เช่น ประเภทที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับศิลปโบราณ กฎหมายในชีวิตประจำวัน บางประเภทก็อาจจะศึกษาเพื่อเอาเป็นอาชีพที่สอง เช่น เมื่อออกจากหน้าที่ราชการแล้วต้องการจะขายของ จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับธุรกิจกฎหมาย (บรรลุศิริพานิช, 2528) และลักษณะของการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุนั้น ลักษณะของการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุนั้น ฮูล (Houle, 1972) ได้กล่าวถึงเหตุผลต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้ใหญ่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

การศึกษามี 3 ประเภท คือ ประเภทที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ ประเภทที่มีความสนใจในกิจกรรม เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน แก้เหงา และต้องการคบหาสมาคมกับบุคคลในวัยเดียวกัน และ ประเภทที่ต้องการสนใจการเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ แปลก ๆ เพื่อทำให้ชีวิตมีความสุขเกิดการตื่นตัว ที่ได้รับความรู้ความเข้าใจในสิ่งใหม่ ส่วนมานะ รัตนโกเศศ (2529) ได้กล่าวถึงผู้ที่เกษียณอายุ ราชการอีกว่า ชีวราชการที่เกษียณอายุออกไปจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นกลุ่มบุคคลที่ผ่านประสบการณ์ชีวิตและการทำงานมามาก เมื่อเกษียณอายุราชการ ทั้ง ความรู้ ความคิดและสติปัญญาเพิ่มพูนมากขึ้นหาได้เสื่อมถอยไปไม่จึงควรมีบทบาทและ ใช้ให้เกิด ประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติต่อไป

กนกวรรณ ศิลปกรรมพิเศษ (2527) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ปัจจัยที่มีผลต่อการปรับตัว ของผู้เกษียณอายุราชการในอำเภอเมืองและอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา" พบว่า ผู้ที่เกษียณ อายุราชการไปแล้วนั้นจะดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขจะต้องมีปัจจัยช่วยเสริมสร้างความสุข ซึ่ง ได้แก่การมีสุขภาพกายดี การมีงานอดิเรกทำ การมีรายรับรายจ่ายที่สมดุลกัน การมีบทบาทและ มีส่วนร่วมในสังคม และในปีเดียวกันนี้ เขมิกา ยามะรัต (2527) ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุเรื่อง "ความพึงพอใจในชีวิตของคนชรา ศึกษาข้าราชการบำนาญ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์" ผล ปรากฏว่า คนชรารส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในชีวิตมากที่สุดที่ได้มีกิจกรรมต่าง ๆ การมีส่วนร่วม ทางสังคม และการมีงานอดิเรกทำ

สมศรี กันธมาลา (2529) ศึกษาการส่งเสริมบทบาทของผู้เกษียณอายุได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคม โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานบางประการเกี่ยวกับสภาพทาง เศรษฐกิจและสังคม ความพร้อม และความรู้ความสามารถของผู้ที่จะเกษียณอายุราชการไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม ภายหลังเกษียณอายุ ทำการศึกษาจากนักบริหาร นักวิชาการ และนักปฏิบัติการ ที่มีคุณวุฒิตั้งแต่ ปริญญาตรีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีความก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน สุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มี การเตรียมพร้อมสำหรับการเกษียณอายุ โดยมีแผนจะประกอบอาชีพส่วนตัวรับเป็นที่ปรึกษา มี ความสนใจจะร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสังคมโดยไม่หวังตอบแทน มีความรู้สึกที่ตนเองเป็น บุคคลมีคุณค่าต่อสังคม ในฐานะที่มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ มีความชำนาญในด้าน ต่าง ๆ

ผู้วิจัยยัง ได้ เสนอแนะ เกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มผู้เกษียณอายุ เพื่อเป็นการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ

ที่มีความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ให้ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และศึกษาต่อเนื่องในกลุ่มเดียวกัน หรือระหว่างกลุ่ม และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเผยแพร่และให้คำปรึกษาในด้านวิชาการ แก่บุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อประเทศชาติสืบไป

จึงอาจสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุยังมีความต้องการกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าจะเกษียณอายุราชการไปแล้วก็ตาม และกิจกรรมที่เหมาะสมควรจะเป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ให้โอกาสผู้สูงอายุได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมตามความสนใจ และส่งเสริมอาชีพอิสระตามถนัด เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์หรือมีค่าตอบแทนบ้าง เพื่อทำให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าและไม่เป็นภาระแก่บุคคลอื่น ในด้านสุขภาพกายควรได้รับความรู้เกี่ยวกับอาหารและการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บและกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ส่วนด้านจิตใจควรจะทำให้ความรู้ที่เกิดความสุขทางใจในความเพลิดเพลิน ตื่นเต้น สนุกสนาน จะทำให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความมั่นคง นอกจากจะมองเห็นคุณค่าแล้วยังทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกที่ตนเองยังมีเกียรติศักดิ์ศรี มีสมรรถนะสูงพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมั่นใจและภาคภูมิใจ และเป็นการสนองต่อนโยบายรัฐบาลในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ที่มุ่งส่งเสริมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตในรูปแบบที่ยืดหยุ่นหลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงสภาพที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ

ในอดีตผู้สูงอายุจะขาดโอกาสหรือมีโอกาสจำกัดในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ทั้ง ๆ ที่ส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าอันควรจะได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุยังคงรักษาบทบาทและการมีส่วนร่วมในสังคมนั้น นอกจากจะทำให้ผู้สูงอายุไม่รู้สึกว่าเหว่ โตดเดี่ยว เห็นชีวิตมีคุณค่าแล้ว ยังช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ด้วย (คณะอนุกรรมการการศึกษาวิจัยและวางแผนระยะยาวเกี่ยวกับผู้สูงอายุ, 2525)

วิรัช แฉ้วสกุล (2527) ได้กล่าวถึงผู้สูงอายุที่มีความรู้ความชำนาญพิเศษที่ควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้แก่บุคคลรุ่นหลังควรมีการสรรหาและสนับสนุนให้บุคคลเหล่านี้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทุกรูปแบบ เพื่อใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

ให้มากที่สุด นอกจากจะได้ผลประโยชน์โดยส่วนรวมแล้วยังทำให้จิตใจของผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเองอีกด้วย และมหาวิทยาลัยของรัฐควรมีบทบาทในการจัดการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุให้มากกว่าที่ดำเนินการอยู่

สุนทร สุนันท์ชัย (2523) ได้กล่าวสอดคล้องในแนวเดียวกันว่า ประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยหลายแห่ง แต่ละแห่งมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนมากและมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งวิชาการที่สมบูรณ์ที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งวิชาการอื่น ๆ แต่ประชากรจำนวนมากไม่มีโอกาสใช้บริการจากแหล่งวิชาการของมหาวิทยาลัยได้ดีเท่าที่ควร เพราะประตุมหาวิทยาลัยไม่เปิดต้อนรับผู้นอกกระบวนโรงเรียน สำหรับต่างประเทศมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไปหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย มหาวิทยาลัยไนโรบี เป็นต้น

โรสซาลีน คาร์เตอร์ (Rosalynn Carter, 1992) ได้กล่าวถึงการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุว่า สังคมการทำงานส่วนมากจะระบุดตนเองด้วยงานที่ทำ เมื่อเกษียณอายุราชการแล้วก็จะเป็นการสิ้นสุดของชีวิตที่มีความหมาย โอกาสของชีวิตก็ลดน้อยหดหายไป แต่ด้วยความเป็นจริงแล้ว การเกษียณอายุราชการเป็นเรื่องที่ท้าทายการเติบโตและการเป็นอิสระซึ่งมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่มองเห็นคุณค่าของบุคคลกลุ่มนี้จึงจัดโครงการที่เรียกว่า Elder Hostel ขึ้น เพื่อที่จะให้เข้ามามีบทบาทช่วยกันคิด แก้ปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ นับว่าได้ผลประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก และตัวผู้สูงอายุเองก็ได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้ในเรื่องที่ตนสนใจอยากจะทำหรืออยากจะทำเรียนในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยเปิดให้ลงทะเบียนเรียน โดยเน้นความแปลกใหม่สนุกสนานเพลิดเพลินเหมาะสมกับผู้เกษียณอายุราชการที่ผ่านประสบการณ์มามากแล้วควบคู่กับการท่องเที่ยวภาคสนามกับกลุ่มในวัยเดียวกัน ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้รับผลประโยชน์จากการนำแนวคิดที่สูงส่งจากผู้สูงอายุมาปรับปรุงการดำเนินงานได้รับผลสำเร็จด้วยดีตามเป้าหมาย จึงทำให้โครงการ Elder Hoster เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ยูจีน เอส มิลล์ (Eugene S. Mill, 1992) ได้กล่าวถึงการจัดโครงการการศึกษาที่เรียกว่า Elder Hostel ว่าเป็นการจัดโครงการการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการแล้ว อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการยอมรับและพิจารณาโดยทั่วไปว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีปัญหาภาระของสังคมที่ต้องพึ่งพิงอาศัยคนอื่น เป็นความอับอายการมี

ขอบเขตที่จำกัดและการลดน้อยถอยลงในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบั้นปลายชีวิต เป็นที่เชื่อกันว่า สิ่งที่ดีที่สุดสำหรับผู้หลังเกษียณคือการต้องการเอาใจใส่จากครอบครัว นั่งฟังวิทยุ ดูทีวี ถ้ามีเงิน อาจจะได้ท่องเที่ยวไปกับลูกหลานในวงจำกัดเท่านั้น ทำให้ผู้สูงอายุมองตนเองอย่างไร้ค่า

ดังนั้นโครงการ Elder Hostel จึงเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยเพื่อต้องการจะแก้ปัญหา ผู้สูงอายุหลังเกษียณอายุราชการ ส่งเสริมให้แรงกระตุ้นและกำลังใจเพื่อไม่ให้ผู้สูงอายุต่อสู้กับ ปัญหาและอุปสรรคตามลำพัง ส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น มองชีวิตเป็นสิ่งมีค่าต่อตนเอง และสังคม ชยายขอบเขตความสนใจและพัฒนาความกระตือรือร้น รู้จักช่วยช่วยเฝ้าหาเพิ่มพูน ความรู้ ทั้งยังช่วยทำลายสิ่งกีดกันฉบับดั้งเดิมเกี่ยวกับเรื่องอายุ โครงการนี้จะได้รับประโยชน์ อย่างคุ้มค่าทั้งสองฝ่าย มหาวิทยาลัยได้นำเอาความรู้ความคิดจากผู้สูงอายุไปใช้ในการบริหาร โครงการต่าง ๆ ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ส่วนผู้สูงอายุเองก็จะได้รับความรู้ที่แปลกใหม่และ น่าสนใจตรงกับความต้องการในรูปแบบและเนื้อหาสาระที่หลากหลาย เน้นความสนุกสนานจาก การรวมกลุ่มในวัยเดียวกัน เพลิดเพลินได้รับความสุขจากการท่องเที่ยวไปทุกหนทุกแห่งที่ผู้สูงอายุ สนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผู้สูงอายุให้ความสนใจและพึงพอใจกับโครงการนี้มาก ปัจจุบันจึงมีโครงการ Elder Hostel จำนวนมาก และทุกโครงการจะมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ผู้จัดโครงการ Elder Hostel จะต้องดำเนินการจัดโดยมหาวิทยาลัยที่มีความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เช่น บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และอื่น ๆ
2. มหาวิทยาลัยจะต้องบริการที่พักอาศัยเพื่อให้สมาชิกของโครงการเข้าพักอาศัย เช่นเดียวกับหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัย ในขณะที่เป็นสมาชิกของโครงการ
3. เปิดรับสมัครสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจากหลาย ๆ สาขาอาชีพที่ปลดเกษียณอายุราชการแล้ว แต่ยังคงกระฉับกระเฉงอยู่
4. ค่าใช้จ่ายในการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของโครงการเป็นราคาที่ไม่แพง และไม่มีขั้นตอนที่ยุ่งยากคือเน้นความสะดวกให้มากที่สุด
5. การลงทะเบียนเรียน สมาชิกเลือกลงทะเบียนเรียนตามวิชาที่ตนเองสนใจได้สามวิชา โดยไม่ต้องมีหน่วยกิต
6. เนื้อหาสาระของกิจกรรมเน้น 3 ด้าน คือด้านการศึกษาเสริมปัญญา ความรู้ทั่วไปที่ใหม่ ๆ แปลก เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ด้านการท่องเที่ยวภาคสนามทัศนศึกษากับการเรียนรู้และ

ช่วยแก้ปัญหาสิ่งที่พบเห็น และชื่นชมกับสถานที่ต่าง ๆ ที่น่าสนใจทั้งในประเทศและต่างประเทศ และด้านสังคมเพื่อมิตรภาพ เป็นการส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกัน การดำเนินชีวิตที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดจนการปรับตัวที่เหมาะสม

7. รูปแบบการจัด ใช้วิธีการจัดแบบผสมผสานสำหรับการเรียนให้สำเร็จในช่วงระยะเวลาที่กำหนด อาจจะเป็นหนึ่งสัปดาห์ สองสัปดาห์ หรือมากกว่านี้ ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม โดยมีวิทยากรที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิชำนาญพิเศษในแต่ละเรื่องแต่ละสาขาวิชาทั้งเกษียณอายุราชการ แล้วและยังดำรงตำแหน่งหน้าที่การงานและรับราชการทั่วไปแต่มีความรู้ความสามารถที่ผู้สูงอายุศรัทธาและเชื่อถือ

8. การจบหลักสูตร เมื่อจบหลักสูตรตามระยะเวลาที่โครงการกำหนดไว้ สมาชิกได้รับประกาศนียบัตรทุกคน และแสดงออกด้วยความสนุกสนานใจเสียดใจหวะที่บ่งบอกถึงความสุขอย่างแท้จริง

ปัจจุบันโครงการนี้ขยายตัวอย่างกว้างขวางประมาณ 50 ประเทศ และผู้สูงอายุให้ความนิยมน้อย่างแพร่หลาย มีจำนวนเพิ่มขึ้นจำนวนมากในทุก ๆ ปี ส่วนใหญ่ผู้ที่เคยสมัครเข้ามาร่วมโครงการไปแล้วก็จะกลับเข้ามาร่วมใหม่อีกหลาย ๆ ครั้ง จึงทำให้โครงการนี้เติบโตก้าวหน้าขึ้น โดยการเปิดโปรแกรมนานาชาติในภาคฤดูร้อนขึ้นเพื่อเสริมความรู้จากการท่องเที่ยวในต่างประเทศ เช่น อังกฤษ โปรตุเกส ฝรั่งเศส และตุรกี โดยได้รับเงินกองทุนอุดหนุนจากมูลนิธิและองค์กรต่าง ๆ

จากการที่ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยที่ให้บริการกิจกรรมทางการศึกษาแก่ผู้สูงอายุภายหลังเกษียณอายุการงานนั้น จึงเห็นว่ามหาวิทยาลัยน่าจะดำเนินการและให้การสนับสนุน เพราะมหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีลักษณะเป็นผู้นำทางความรู้วิชาการ และการจัดการศึกษาที่มีทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการพิเศษในทุกสาขาวิชา ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกที่มีอยู่แล้วจากศาสตร์ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยและรัฐบาล ในด้านการให้บริการสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการแล้วแต่ยังคงแคล้วกระฉับกระเฉงอยู่จึงควรเป็นกลุ่มเป้าหมาย และมหาวิทยาลัยก็ยังสามารถประโยชน์อย่างมากที่ได้มีโอกาสนำเอากลุ่มบุคคลที่มี

ความรู้ความสามารถมารวมตัวกันเพื่อระดมพลังสมอง ในการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เจริญก้าวหน้า
ยิ่งขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดโครงการ Elder Hostel มา
เป็นแนวทางในการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้
ผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะเห็นว่าโครงการนี้เป็นโครงการที่สามารถแก้ปัญหา
การเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุ และยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้นำเอาความรู้ความสามารถมาใช้ให้เกิด
ประโยชน์ให้มากที่สุดและเกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมทั้งมีชีวิตที่มีความสุข สดชื่น จากการที่ได้ใช้
ชีวิตเหมือนกับนิสิตนักศึกษาอีกครั้งหนึ่ง

จึงเห็นได้ว่าโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุจะแตกต่างไปจาก
โครงการฝึกอบรมทั่ว ๆ ไปตรงที่ว่าโครงการการศึกษาจะเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจใน
หลักทฤษฎีหลาย ๆ เรื่องอย่างกว้าง ๆ และต้องเรียนต่อเนื่องกันตามหลักสูตรที่กำหนดใช้เวลา
ยาวกว่าการฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเป็นผู้จัดหาบุคลากรที่มีความรู้
ความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขาวิชา ส่วนโครงการฝึกอบรมนั้นจะให้ความรู้ความเข้าใจเจาะจง
เฉพาะเรื่องที่เป็นปัญหาเท่านั้น ใช้เวลาเรียนสั้น ๆ เรียนจบแล้วนำไปใช้ได้ทันที ผู้จัดทำอาจเป็น
หน่วยงานราชการ เอกชน หรือบริษัทห้างร้านก็ได้ (น้อย ศิริโชค, 2521)

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ ในจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทและหน้าที่จัดบริการทางวิชาการ
และการให้บริการด้วย โดยเผยแพร่ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ แก่บุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง
ทั้งภาคปกติในมหาวิทยาลัยและการบริการทางวิทยุ โทรทัศน์ สื่อมวลชนอื่น ๆ ตลอดจนวารสาร
ต่าง ๆ เพื่อเป็นการให้ความรู้แก่ประชาชนในรูปของสื่อมวลชน จัดโครงการการศึกษาต่อเนื่อง
ตลอดชีวิตโดยเน้นกระบวนการพัฒนาคนที่มีลักษณะความต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อสนองความต้องการ
ของสังคม สำหรับฝ่ายการศึกษาต่อเนื่อง ได้จัดสัมมนาโครงการชุมนุมผู้สูงอายุสามครั้งแล้ว
สำหรับผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการแล้ว มีจุดมุ่งหมายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ที่
จะนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยจัดขึ้นประจำทุก ๆ ปี ๆ ละครั้ง ปัจจุบันเป็นครั้งที่ 4 และจาก

แผนพัฒนามหาวิทยาลัยตั้งแต่แผนพัฒนาระยะที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ถึงแผนพัฒนาระยะที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) จะเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีความสนใจต่อบทบาทการบริการวิชาการแก่สังคม ชัดเจนและเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงความพร้อมของ มหาวิทยาลัยในทุก ๆ ด้าน โดยเริ่มตั้งแต่ด้านนโยบาย ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้าน อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และด้านงบประมาณ

ด้านนโยบาย มหาวิทยาลัยดำเนินโครงการตามนโยบายที่กำหนดไว้ตามแผนพัฒนา มหาวิทยาลัยมาโดยตลอด ตั้งแต่แผนระยะที่หนึ่งถึงปัจจุบัน โดยการจัดตั้งหน่วยงาน แผนก ภาค คณะ สถาบัน และสำนักขึ้นใหม่อย่างมากมาย เพื่อเป็นการสนองต่อสังคมและบริการสังคมให้ทัน กับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศ

ด้านบุคลากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่าย ตั้งแต่คณาจารย์และนักวิชาการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เชี่ยวชาญและชำนาญการในด้านการศึกษาแขนงต่าง ๆ ทั้งยังเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนมาก ข้าราชการธุรการและลูกจ้างทั้งงบประมาณแผ่นดินและนอกงบประมาณแผ่นดินแต่ละฝ่ายมีภาระ หน้าที่รับผิดชอบแตกต่างกันจำนวนมาก จึงเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยมีความพร้อมด้านบุคลากร

ด้านอาคารสถานที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีนโยบายมุ่งใช้ที่ดินและอาคารให้เกิด ประโยชน์สูงสุด กำหนดแผนพัฒนาที่ดินในแต่ละพื้นที่อย่างชัดเจน สร้างอาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เน้นการรักษาภูมิทัศน์ พื้นที่โล่งรอบอาคารเพื่อกิจกรรมพักผ่อน กีฬา สันทนาการ ที่จอดรถและการจราจรอย่างเพียงพอและปลอดภัยสูง สร้างอาคารสูงเพื่อให้มีกิจกรรมครบวงจรเพื่อพัฒนา ชุมชนโดยรอบ มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมเหมาะสมที่จะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างและ พัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงมีความพร้อมในด้านอาคารสถานที่

ด้านอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีห้องปฏิบัติการปฏิบัติการกรรม เพียงพอและทันสมัย มีประสิทธิภาพสูงมีทั้งระบบโทรศัพท์ภายใน ระบบเครื่องโทรสาร ระบบ เครือข่ายคอมพิวเตอร์

ด้านงบประมาณ ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยดำเนินกิจกรรมตามภารกิจของมหาวิทยาลัย ด้วยเงินจากแหล่งทุนสำคัญ 3 แหล่ง คือ งบประมาณแผ่นดิน งบผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย

และเงินทุนคณะ/สถาบัน ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงมีความพร้อมด้านงบประมาณ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537)

จากการที่ได้ศึกษาและพิจารณาความพร้อมด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเห็นว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคม สามารถที่จะกำหนดคุณค่า กรอบความคิด ความเชื่อความศรัทธาในสังคม การดำเนินงานมีความยืดหยุ่นคล่องตัว (Flexibility and adaptability) สามารถตอบสนองสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ทันที่ สนองความต้องการใหม่ ๆ ทางการศึกษา พร้อมทั้งช่วยแก้ปัญหาสังคมมาโดยตลอด บทบาทของมหาวิทยาลัยเป็นที่รู้และยอมรับกันทั่วไปในด้านการเป็นผู้นำทางความรู้ ความคิด และสร้างสรรค์วิชาการให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงคิดว่าน่าจะนำโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุมาจัดขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อเป็นการแก้ปัญหาผู้สูงอายุ เพราะต่อไปผู้สูงอายุจะมากขึ้น ๆ พร้อมทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็มีบุคลากรที่เกษียณอายุราชการจำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามข้อมูลที่กองการเจ้าหน้าที่ให้ตัวเลขว่า ในปี 2537 มีผู้เกษียณอายุราชการ 60 คน ในปี 2538 จำนวน 78 คน และในปี 2539 จำนวน 70 คน

ดังนั้นการจัดโครงการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุนี้จึงมีความจำเป็น มีความสำคัญ ถ้าจัดขึ้นและจัดดีจะเป็นประโยชน์ทั้งบุคลากรภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย พร้อมทั้งโครงการนี้เป็นโครงการที่แปลกใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็มีความพร้อมอยู่แล้วจึงควรส่งเสริมโครงการนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการ ในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นว่าควรจัดโครงการได้หรือไม่ และถ้าจัดได้ควรจัดในลักษณะอย่างไร โดยศึกษาความคิดเห็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านเนื้อหาสาระ ประกอบด้วยการศึกษาเสริมปัญญา การท่องเที่ยวทัศนศึกษา การสังคมเพื่อมิตรภาพ
2. ด้านรูปแบบการจัด ประกอบด้วย วิธีการจัด เวลา สถานที่ วิทยากร และงบประมาณ

เหตุที่ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา 2 ด้านนี้ เพราะจากที่ได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด

ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการจัดโครงการการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุในด้านเนื้อหาสาระและรูปแบบการจัดนั้นจะเป็นสิ่งจูงใจหรือกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรมและได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง อันมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุได้รับข่าวสาร ข้อมูล และความรู้เกี่ยวกับการเตรียมตัวใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า โดยมีเนื้อหาสาระที่มีความสมบูรณ์ในตัวเองลักษณะพิเศษยึดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ที่จะก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ความตื่นเต้นท้าทาย ด้านเนื้อหาสาระจึงครอบคลุมลักษณะสามประการดังนี้ ประการที่หนึ่ง การศึกษาเสริมปัญญา เพราะจากสภาพปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าในเรื่องความรู้มากมาย ทุกคนจำเป็นต้องหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาตนเอง เมื่ออยู่วัยทำงานก็จะเรียนรู้ให้ทันกับความก้าวหน้า แม้พ้นวัยทำงานแล้วการศึกษาก็ยังมีอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมในสิ่งที่ยังขาดอยู่ และเป็นการสนองความอยากรู้อยากเห็นแลกเปลี่ยนความสนใจกับผู้อื่น หรือเพื่อดำเนินกิจกรรมบางอย่างให้ประสบความสำเร็จ ในแง่สุขภาพจิต การศึกษาเสริมปัญญาจะเป็นการกระตุ้นจิตใจให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เสมอ ประการที่สอง ด้านท่องเที่ยวทัศนศึกษา จะเป็นการให้โอกาสที่ดี และมีประโยชน์แก่คนสูงอายุที่ได้แลกเปลี่ยนแนวความคิด ได้สัมผัสกับผู้อื่น และของจริงที่น่าสนใจในสถานที่ต่าง ๆ เพื่อเสริมประสบการณ์ สร้างบรรยากาศที่แปลกใหม่ไม่จำเจ ได้ความรู้ที่ทันสมัยทันต่อการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของโลกปัจจุบัน และประการที่สามการสังคมเพื่อมิตรภาพ เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันในสังคม โดยเฉพาะบุคคลวัยเดียวกันเช่น วัยสูงอายุมีความจำเป็นมาก เพราะสังคมหรือมิตรภาพจะเป็นเพื่อนคลายเหงา ไม่โดดเดี่ยว จะทำให้อารมณ์ดีขึ้นกระตุ้นชีวิตจิตใจ และยังช่วยทำกิจกรรมบางอย่างซึ่งทำคนเดียวไม่ได้ ยิ่งผู้สูงอายุมีกิจกรรมหลายอย่างที่หนักเกินไปที่จะทำได้คนเดียว ดังนั้นการที่มีกลุ่มที่ถูกใจกันและมีกิจกรรมร่วมกันจะทำให้มีความสุขความเบิกบาน เพิ่มความรู้ และการสร้างสรรค์ให้แก่ชีวิตอีกด้วย

ส่วนด้านรูปแบบการจัด พบว่าผู้สูงอายุจะมีองค์ประกอบทางสรีระมาเกี่ยวข้องซึ่งแตกต่างกันไปจากวัยหนุ่มสาวที่จะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ แต่มีประสบการณ์มากและแตกต่างกันออกไป จึงควรเลือกรูปแบบผสมให้มีความยืดหยุ่น แปลกใหม่ กระตุ้นท้าทายความรู้ความสามารถและประสบการณ์ โดยถือเอาความพร้อมและความสนใจเป็นหลักสำคัญจะสร้างแรงจูงใจในประโยชน์สูงสุดที่ประกอบด้วย 5 ประการ คือประการที่หนึ่งวิธีการจัด พบว่าการจัดเป็นกลุ่มสำหรับผู้สูงอายุ

ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับบุคคลในวัยเดียวกัน ศึกษาปัญหาต่าง ๆ ด้วยกัน พร้อมทั้งการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง อีสระเสรี และให้ความรู้สึกสบายใจ จะเป็นการสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้สูงอายุเข้าร่วมโครงการ ประการที่สอง เวลา การที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสและเวลาเพียงพอ และช่วงที่เหมาะสม สะดวก จะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความสนใจและได้ผลโดยตรงต่อการเข้าร่วมโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สามสถานที่ พบว่าสถานที่เป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อการเข้าร่วมโครงการ เพราะการที่ได้เปลี่ยนสถานที่ศึกษาท่องเที่ยว เปลี่ยนบรรยากาศใหม่ ๆ ไม่จำเจย่อมทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขเพลิดเพลินทำให้มีชีวิตชีวาเพิ่มขึ้น ประการที่สี่ วิทยากร พบว่าวิทยากรเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะเป็นผู้สร้างแรงจูงใจและกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมโครงการ เพราะวิทยากรจะเป็นผู้รักษาบรรยากาศ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยแนะแหล่งวิทยากร หาความรู้เพิ่มเติมตามที่กลุ่มต้องการ เป็นผู้มีความยืดหยุ่น สามารถทำได้หลายบทบาท มีความรู้ความชำนาญสามารถผลักดันให้ผู้สูงอายุได้รับผลตอบแทนสูงสุด ประการที่ห้างบประมาณพบว่าค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมไม่แพงจนเกินไปจะสร้างความสนใจและพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโครงการ

ส่วนเหตุผลที่ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพราะเห็นว่าผู้บริหารปัจจุบัน เป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดในการเป็นผู้นำเป้าหมาย นโยบาย และการดำเนินงานในมหาวิทยาลัยไปสู่การปฏิบัติให้เป็นมรรคผล โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่บริหารงานต่าง ๆ อันเป็นภารกิจของมหาวิทยาลัยให้สำเร็จตามเป้าหมาย มีแนวคิดที่เปิดกว้างยอมรับความคิดเห็นต่าง ๆ มองปัญหาในวงกว้างน่าเชื่อถือ พร้อมทั้งมีความสามารถในการเพิ่มความแข็งแกร่งมั่นคงให้กับสถาบัน นิจารณารายละเอียดต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและยุติธรรม

สำหรับอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 นั้น เพราะเห็นว่า เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องที่มีความเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน (Homogeneous) กับกลุ่มผู้สูงอายุที่เกษียณอายุราชการแล้วในทุก ๆ ด้าน มีความใกล้ชิดกับข้อมูลจะเป็นเครื่องประกันการเข้าร่วมกิจกรรมหรือเป็นสิ่งบอกความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ทั้งยังเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ

หรือความชำนาญพิเศษ และประสบการณ์มานานแล้ว จึงสามารถเป็นตัวแทนผู้สูงอายุทั้งในอดีตและอนาคตในการให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจนว่าควรจะจัดหรือไม่ และถ้าควรจัด จะจัดในลักษณะอย่างไรในกิจกรรมที่จะสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ในกลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้นการศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบันกับอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 ในด้านเนื้อหาสาระ และรูปแบบการจัดจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 ด้าน คือด้านเนื้อหาสาระ และด้านรูปแบบการจัด

2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2 ด้าน คือด้านเนื้อหาสาระ และด้านรูปแบบการจัด

สมมติฐานการวิจัย

1. ความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารในปัจจุบันกับอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในด้านเนื้อหาสาระแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

2. ความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในด้านรูปแบบการจัดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารในปัจจุบัน และกลุ่มอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538

1.1 ผู้บริหารในปัจจุบันจำนวน	47 คน	ได้แก่
อธิการบดี	1 คน	
รองอธิการบดีทุกฝ่าย	9 คน	
คณบดีทุกคณะ	18 คน	
ผู้อำนวยการทุกสถาบัน	19 คน	

1.2 อาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 จำนวน 64 คน

2. ศึกษาความคิดเห็นเฉพาะเนื้อหาสาระและรูปแบบเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบัน และอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ 2 ด้านคือ ด้านเนื้อหาสาระและด้านรูปแบบการจัด

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบัน และอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในด้านเนื้อหาสาระและรูปแบบการจัด เป็นเพียงแนวคิดที่จะกระทำหรือดำเนินการในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น

2. ผู้บริหารในปัจจุบัน และอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 ถือว่ามีบทบาทและความสำคัญเท่าเทียมกันทั้งในด้านการบริหารและประสบการณ์ทำงานที่ต้องใช้ทั้งความสามารถและความรู้ จึงให้ระดับความคิดเห็นที่เหมาะสมและชัดเจนเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. การแสดงความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบัน เป้าหมายของความคิดเห็นอยู่ที่กิจกรรมที่จะจัดให้กับผู้ที่เกษียณอายุราชการ

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะความคิดเห็นของผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 โดย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น
2. ศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารในปัจจุบันและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น
3. ผลการวิจัยที่ได้รับอาจมีลักษณะเฉพาะในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น การนำผลวิจัยไปใช้ในกรณีอื่นหรือในพื้นที่อื่น ๆ ควรคำนึงถึงข้อจำกัดนี้ด้วย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของผู้บริหารและอาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ที่จะให้จัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุชั้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้บริหาร หมายถึง อธิการบดี รองอธิการบดีทุกฝ่าย คณบดีทุกคณะ และผู้อำนวยการทุกสถาบัน ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์ที่จะเกษียณอายุราชการในปี 2538 หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่สอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และพ้นจากราชการเมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2538 เนื่องด้วยเหตุที่มีอายุครบ 60 ปีบริบูรณ์ ตามพระราชบัญญัติบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 แก้ไขเพิ่มเติมถึงฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2530 (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2533)
4. โครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง การจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุที่จะจัดขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ไม่เน้นที่พักอาศัย เนื่องจากไม่สะดวกกับสังคมไทย และในที่นี้เพียงแต่ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุ จะศึกษา 2 ด้าน คือ ด้านเนื้อหาสาระ และด้านรูปแบบการจัด
 - 4.1 ด้านเนื้อหาสาระ หมายถึง สาระความรู้ที่จะนำมาจัดบริการสำหรับผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 ด้านรูปแบบการจัด หมายถึง วิธีการจัดการบริการการศึกษาหรือการให้การศึกษาในด้านต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการตัดสินใจของผู้เกี่ยวข้องในการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. เป็นแนวทางในการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้ผู้ที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
3. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องที่คล้ายคลึงกันนี้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
4. ได้แนวทางในการวางแผนการจัดโครงการการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำหรับผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับระดับอุดมศึกษา
5. เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแก่ผู้สูงอายุกลุ่มอื่นต่อไป รวมทั้งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ทางการศึกษานอกโรงเรียนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย